

מנהלת הנחלים והשטחים הפתוחים הגליל העליון יוני 2024 וובינר אגמא

רונן פלר, מנהל היחידה הסביבתית האזורית אצבע הגליל, יו"ר המנהלת
הילה שגיא, רכזת שטחים פתוחים ביחידה הסביבתית, ורכזת המנהלת

מרחב התייחסות בתחילת הדרך

מקורות הירדן (שניר, חרמון, דן)

נהר הירדן, תוואי הנחל הטבעי ותחומי התעלות
בעמק החולה

אזור ביצת החולה וימת החולה (לשעבר), כולל אזורי
ההצפה

הירדן ההררי עד השפך לכנרת

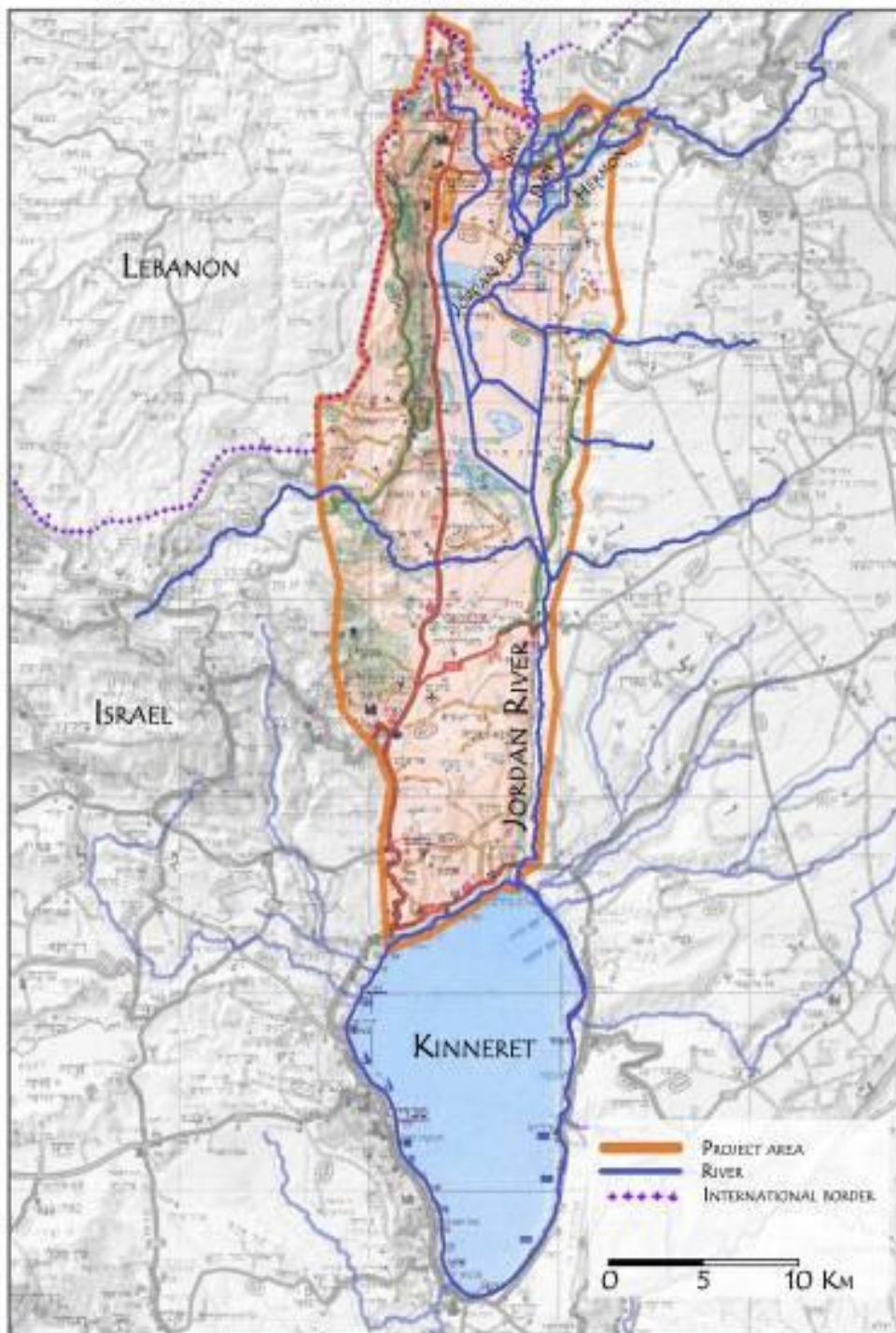
מרחבי התייחסות שונים על פי:

□ אפיקי הנחלים

□ גדותיהם

□ רצועת הנחל

□ תחומי ההשפעה במעגלים רחבים

קצת נתונים... (נכון ל-2022)

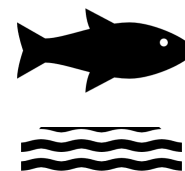

240 מ"מ
גדות נחלי איתן

3,000,000
מבקרים בשנה

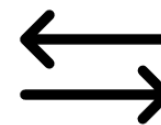
10,000 מבקרים
ביום חג ושבת
בתעלת הירדן המזרחית

טון פסולת 400
נאספת בנחלים מידי שנה

קרוב ל-50% מהפסולת (200 טון בשנה)
מפוזרת לאורך הגדות

מה הוביל להכנת תכנית אב לנחלים ולהקמת מנהלת הנחלים?

החל משנות ה-80 של המאה הקודמת, הציבור בארץ החל לצרוך – נופש, נחלים בקיץ. התנהלות הציבור הייתה מופקרת לחלוטין. החקלאות עבדה בלי הפרעה עד המטר האחרון של גדת הנחל. חלק מתושבי הישובים על גדות הנחלים, התייחסו לנחל כשלהם.

שמונה גופים עסקו בניהול ובמעורבות בנחל:

הטיפול והאחריות למשק המים מפוזרים בין גורמים רבים

1. נציבות המים – ניהול משק המים ואיכות המים.
2. רשות ניקוז – ניהול ממשק הניקוז בנחלים.
3. המשרד להגנת הסביבה – מניעת זיהום מים, חוק רשויות נחל.
4. מנהלת הכינרת – מניעת זיהום מים.
5. רשות הטבע והגנים הלאומיים – ניהול שמורות טבע.
6. מקורות – ניטור איכות מים והספקתם.
7. מועצות אזוריות – חוקי עזר- הסדרת שייט וסדר בחופים, ניקיון, יזום תכנון נופי ויזום שימושים.
8. ועדות לתכנון ובניה – הסדרת השימושים.

בעייתיות במערכת ניהול נחל רבת שותפים

- הגופים הפועלים בנחלים מגיעים להתמחות גבוהה בתחומם, אך חשדנים בנוגע לשיתוף פעולה.
- חוסר שיתוף פעולה והעדרה של מדיניות ברורה ביחס לניהול הנחלים.
- שימושי שטח אינטנסיביים באזורים רגישים.
- גופים נוטים לשמור על סמכויות (ולעיתים גם נלחמים עליהן).
- השקעת משאבי כסף, זמן, אנרגיה בפעילויות חופפות.
- אין העברת מידע וידע כשיגרה.
- נושאים שונים נופלים בין הכיסאות ולא מטופלים.

קהילות הישובים

- ישובים שוכנים על גדות הנחלים משפיעים על המערכת האקוואטית של הנחל

במקרים מסויימים תושבי הישובים ועסקים הסמוכים לנחלי מקורות הירדן, סיפחו לעצמם חלקים מהנחל, להנאתם הפרטית וקידום עסקיהם

כתוצאה מלחץ תיירות המים, תושבי האזור נטשו את המרחבים הציבוריים של הנחלים

אבד הקשר האותנטי בין הקהילות באזור והמרחבים הרטובים

- נופש ושהות ברצועות הנחלים - עומסים גבוהים המסכנים את המערכות האקולוגיות של הנחלים:

□ כמויות עצומות של פסולת, על רקע העדר
תשתיות לסילוק שפכים ואשפה

□ לינה בגדות הנחל - העדר חניוני לינה מסודרים
וזולים

□ מסחר, סמים, התנחלויות ואף זנות

□ הפרעה לתחזוקת הנחל כערוץ ניקוז

□ שריפת צמחיית גדות וונדליזם

□ הרס גדות הנחל

השפעת החקלאות על מי הנחל, על מי הכנרת ועל המערכת האקולוגית בכללה - חקלאות מסורתית

רעיית בקר, בקר בתוך המים, מכלאות בקר

תפעול בריכות דגים

רפתות ולולים – תשטיפים המתנקזים לנחל ולכינרת

דישון והדברה – דישון בעודף, תשטיפים מגיעים לנחלים ולכינרת, ריסוסים - פגיעה בבריאות התושבים.

עיבוד השטח עד קו המים – פגיעה ברצועת ההגנה של הנחל

תיירות

נופש ברצועות הנחלים – עומסים גבוהים
המסכנים את המערכות האקולוגיות של
הנחלים:

- העדר תשתיות לסילוק שפכים
ואשפה
- אספקת מים - עומס יתר על מקורות
מים בשמורות הטבע
- לינה בגדות הנחל - העדר חניוני
לינה מסודרים וזולים
- הפרעה לתחזוקת הנחל כערוץ ניקוז
- שריפות צמחיית גדות וונדליזם

תיירות

- בעיית השייט בנחלים – בטיחות, אחריות, התנגשות אינטרסים עם פעילויות אחרות.
- יוזמות לפיתוח אטרקציות על חשבון שטחים פתוחים חיוניים כחיץ לנחלים.

שיטפונות וניקוז

שיטפונות הגורמים לנזקים
דוגמת:

■ הרס גדות

■ הצפת מבנים ושטחים

חקלאיים

■ השקעת סחף

המוטיבציה להקמת מנהלת – "מקורות הירדן אדם וטבע" – מערכת לניהול בר קיימא של נחלי הירדן הצפוני – סיכום משנת 2005

- בספטמבר 2003 החליט צוות היגוי רחב בהרכב המועצות האזוריות גליל עליון ומבואות החרמון, נציגי ציבור ונציגי כל הרשויות והמשרדים בעלי/ות עניין בנעשה בנחלי עמק החולה, להקים מסגרת חדשה לשיתוף פעולה בין הגופים תוך יצירת מנגנון משותף לניהול בר קיימא של מקורות הירדן והירדן הצפוני.
- האסון שהתרחש במרץ 2004, עת נכרת עץ שגרם להתהפכות סירה ולטביעתו של אב ל-10 ילדים בחצבאני. בעקבות האסון המודעות הציבורית התרחבה מאוד ואיתה תחושת האחריות (וגם תביעות וחקירות משטרה תלויות ועומדות).
- באוקטובר 2005 החל הצוות, בתהליך מזורז של הגשת בקשה לקרן LIFE של האיחוד האירופי לסיוע בפרויקט, שמטרתו יצירת מערכת חדשנית לניהול נחלי הצפון.
- המטרה היתה קביעת מדיניות ארוכת טווח של ניהול בר קיימא של הנחלים תוך הגדרת צרכי הטבע, חקלאות, תיירות, אוכלוסיית האזור ואינטרסים של מדינת ישראל.
- העבודה התבססה על תוצאות מחקרים, איסוף וניתוח נתוני השטח, עיבוד הנתונים לצורך יצירת כלי תחזוקה חדשניים למערכת ניהול בר קיימא של הנחלים וסביבתם.

הקמת מנהלת מקורות הירדן- שלבי ההקמה

1. איתור שותפים.
2. אפיון תפקיד המנהלת, תחומי אחריות, מטרות.
3. הכנת תכנית האב, מסד לשימושי ויעודי קרקע, מסד למערכת ניהול לכל המרחב.
4. שיתוף בין כל גורמי הניהול, השיקום ופיתוח הנחל.
5. יצירת הבנה בציבור ובגופי התכנון, שכל יוזמה בנחל דורשת מעורבות המנהלת, מהיזם הפרטי ועד קיבוץ לאורך הנחל.
6. המנהלת שולטת בנחל, כל הגורמים המעורבים, יזמים וגופים העוסקים בתחזוקת הנחל עובדים במשותף תחת תכנית שנתית.
7. רשויות התכנון מאמצות את המלצות המנהלת.

מקורות הירדן - פיתוח בר קיימא

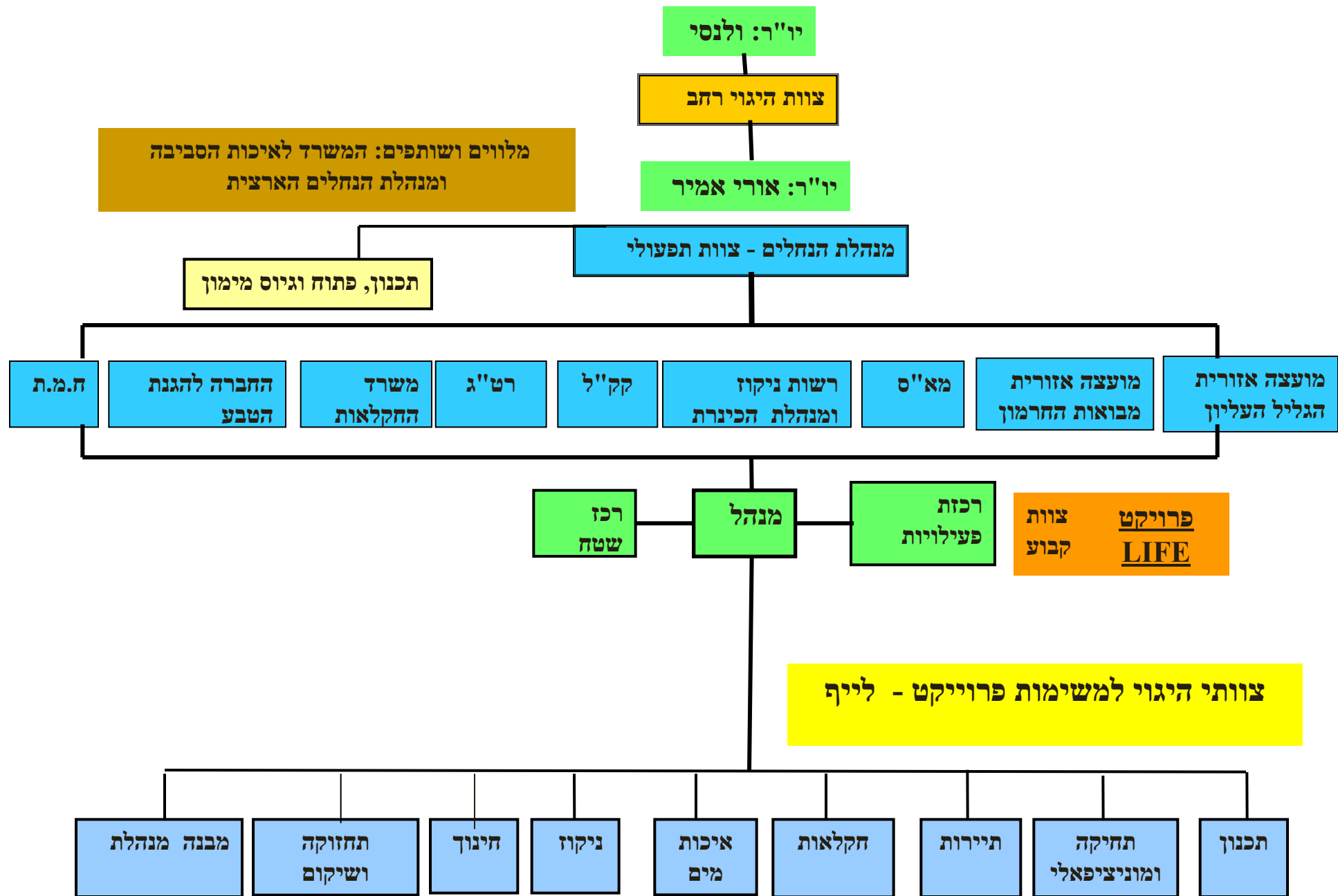
מטרות הקמת המנהלת

- ניהול אזורי
- ניצול מבוקר וזהיר של משאבי השטח
- הרמוניה בין האוכלוסייה המקומית, המבקרים - נופיים הטבעיים, המים הזורמים, החי והצומח, החקלאות, הניקוז ואיכויות המים
- תמיכה ואי הפרעה למערכת האקולוגית
- שמירת וטיפוח המערכת האקולוגית לדור הזה ולדורות הבאים

עקרונות התכנון של המנהלת פיתוח בר קיימא

- גישה כוללת
- ראייה לטווח הארוך
- שיתוף הציבור בקבלת החלטות
- שיתוף בין מוסדות התכנון (משרדי ממשלה, מועצות מקומיות ואזוריות וארגונים לא ממשלתיים)
- תכנון אזורי
- הפניית פיתוח לאזורים בעלי רגישות גבוהה
- איזון בין אינטרסים רבים

פתרונות וכיווני חשיבה מוצעים

מניעת זיהום

- זיהוי ואיתור מקורות הזיהום
- שיתוף פעולה בין גורמי הניטור, זיהוי נקודות ניטור חסרות ודרישה לניטור נוסף
- הקמת מערך מוסדר לניקיון שוטף של הנחלים ושילוב מקוד לפניות הציבור במערך זה
- פעילות ניקיון שוטפת, הערכת מצב, דרישות לשיפור

חקלאות ידידותית לסביבה

- מצב קיים – מיפוי מקורות זיהום חקלאיים
- מסע פרסום לגיוס חקלאים לפרויקט חקלאות ידידותית לסביבה
- סדנאות ופגישות לקביעת יעדי הפחתת ההשפעה של חקלאות על הנחלים
- תכנון דרכים להגיע ליעדים – תכנית אב
- מחקר פיילוט על זיהום מעדרי בקר בשטחי מרעה
- הקמת מותג אזורי של חקלאות ידידותית לסביבה
- שילוב חקלאות במערך התיירות

כללי התנהגות ואכיפה

שיתוף פעולה בין הגורמים השונים האחראים לקבוע ולאכוף כללי התנהגות באזור.

בחינת חוקים קיימים והכנת חוקי עזר חדשים-

"חוק עזר לגליל העליון (שמירת הסדר, הנקיון והבטיחות בגנים ובנהרות)".

שיתוף הפקחים מכל הרשויות והגופים הממסדיים לטיפול באכיפת מטרות המנהלת.

הפעלה של מסבירנים בשטח – מאד אפקטיבי, כרגע עובד בקטן.

פיקוח יעיל, נושכני, המשפיע על התנהגות הציבור, ירידה בעבירות חוזרות.

מסבירנית בפעולה

הקמת אתרים לקליטת קהל

- תכנון לאתרי תיירות.
- זיהוי שטחים מתאימים להקמת האתרים.
- תכנון מפורט כולל תקצוב הפרויקטים.
- הקמת תשתית לאורך הנחלים להסדרת השימוש באזור ולקליטת מספר גדול יותר של מבקרים.

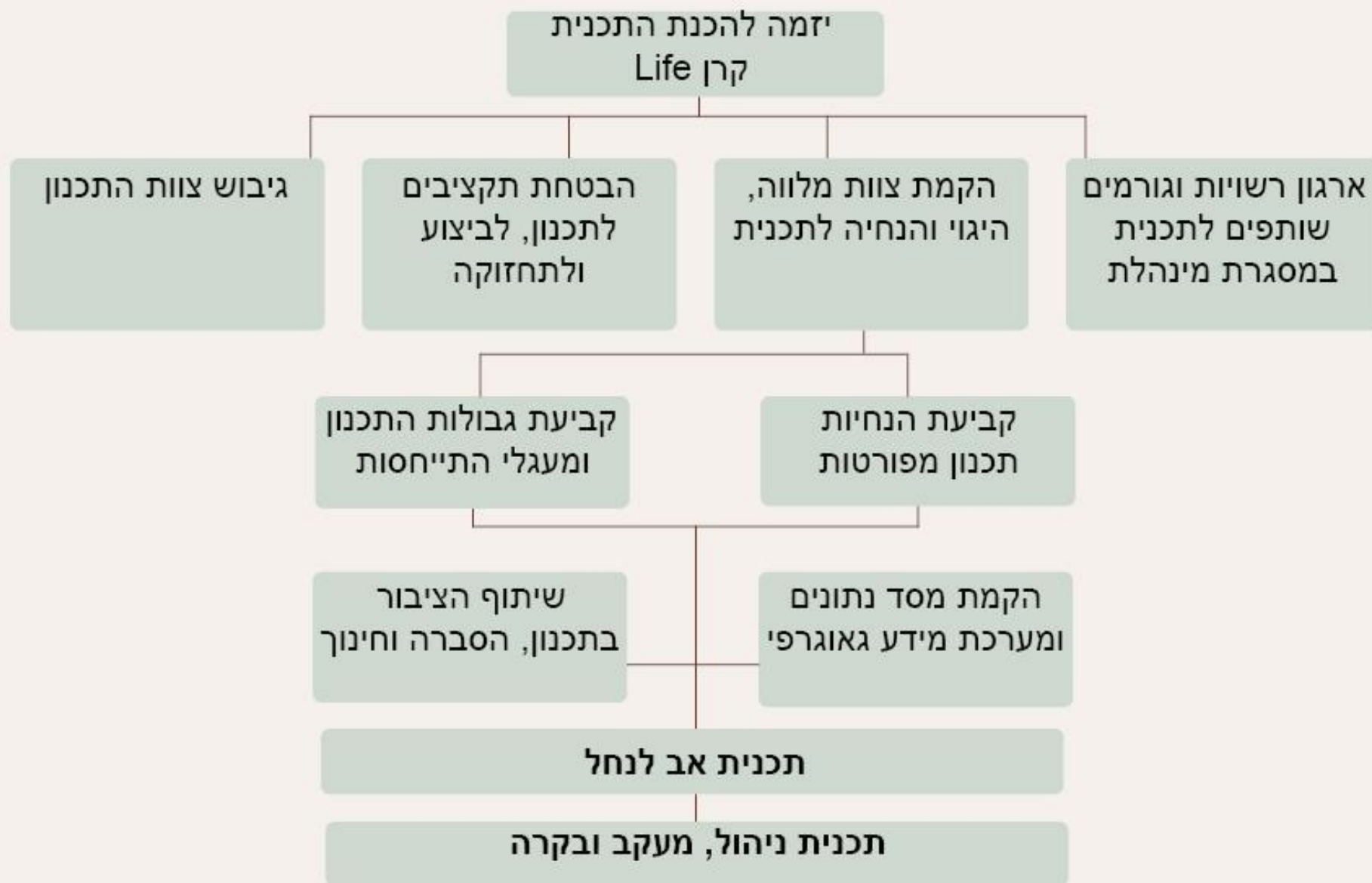

ניקוז ומניעת שיטפונות

- איתור שטחים פתוחים לקליטת שיטפונות.
- מדידות וסקרים להכנת תכנית מפורטת עבור מקטע נחל שנר תכנית כללית ומפורטת למקטע נחל.
- ייעוד מסדרונות הנחל כשטחים פתוחים וטבעיים.

תהליך הכנת תכנית נחל - מסגרת מינהלית

2020 תכנית אב לשטחים מאושרת. מנהלת "נחלי מקורות הירדן" מתרחבת למנהלת "נחלים ושטחים פתוחים"

- **תכנית האב לשטחים פתוחים נוספה לתכנית לייף כמסמך מנחה.**
- **מנגנון ניהולי ישמש ככלי יישומי למדיניות שהוגדרה עבור השטחים הפתוחים בתוכנית האב, על מנת להתמודד עם תכניות, פרויקטים ויוזמות שונות בשטחים הפתוחים כגון: תכניות סטטוטוריות, יוזמות חקלאיות, יוזמות קהילתיות, פרויקטים לשמירת טבע וכדומה.**
- **תכניות אסטרטגיות בליווי המנהלת ובתמיכתה, כגון: ניהול מבקרים בתעלה המזרחית, תכנית אסטרטגית לשייט, תכנית לחניוני לילה (בשלבי עשייה) תכנית אב לאופניים (לקראת סיום), סקרי טבע, תכניות לחקלאות משמרת ועוד.**
- **המנהלת מעדכנת את תוכנית האב, בתחומים בהם היא לא נגעה, כגון: אגרו וולטאי, קווי גז, קווי חשמל, מאגרי מים, ועוד.**

רכזת שטחים פתוחים

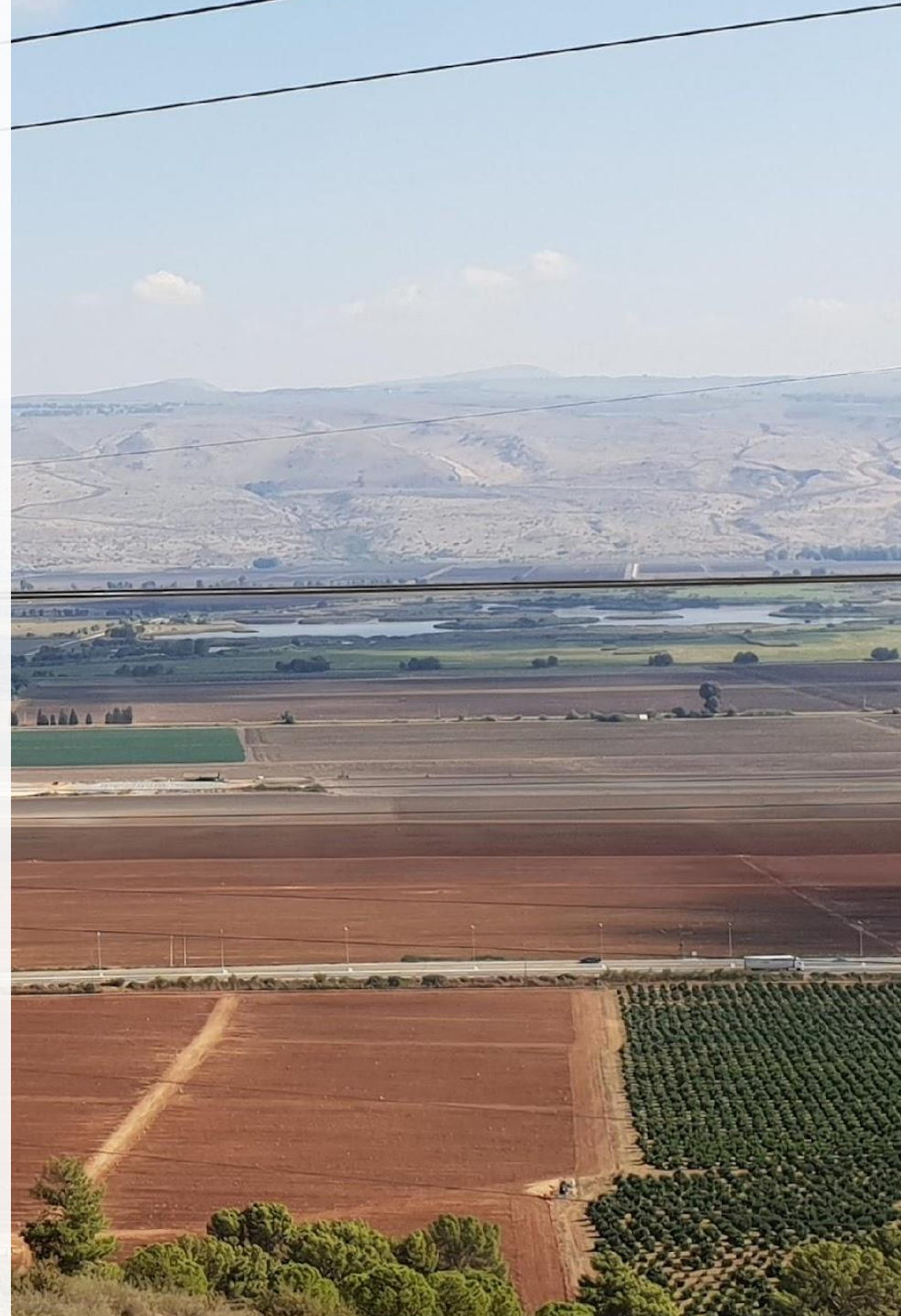
תכנית האב לשטחים פתוחים המליצה להקצות חצי משרה לריכוז מנהלת השטחים פתוחים והנחלים.

רכזת השטחים הפתוחים מקשרת בין כלל הגורמים הרלוונטיים ובין הליכי התכנון בשטחים הפתוחים.

הרכזת מוודאת שהתוכניות תואמות להמלצות של תכנית האב.

הרכזת מתאמת ומתכללת את כלל הפעילויות והתוכניות הנוגעות לשטחים הפתוחים.

משמשת גם בתפקיד תכנון סביבתי- עוברת על כלל התוכניות שקשורות בשטחים הפתוחים בראייה של היחידה הסביבתית וכך מכירה את התוכניות והיוזמות במרחב.

שותפים במנהלת נחלים ושטחים פתוחים

הקמת צוותי משנה במנהלת הנחלים והשטחים הפתוחים

מטרות הצוותים

- לקדם ו/או לבחון מגוון מיזמים ופרויקטים בשטחים הפתוחים.
- בחינה וסינון של התוכניות והבקשות שיוצגו במנהלת.
- ייעול תהליכי קידום פרויקטים ותוכניות במרחב.

הצוותים לא חליף למנהלת הרחבה של מנהלת נחלים/ שטחים פתוחים בה חברים רשויות נוספות וגופים נוספים הפועלים במרחב

הרכב הצוותים

צוות טבע, נוף ומורשת

- נציג/ת היחידה הסביבתית
- נציג/ת רשות הטבע והגנים
- נציג/ת רשות העתיקות
- נציג/ת החברה להגנת הטבע
- נציג/ת המשרד להגנת הסביבה
- נציגי ציבור

צוות נחלים

- נציגי רשויות מוניציפאליות במרחב
- נציג/ת היחידה הסביבתית
- נציג/ת רשות ניקוז ונחלים כנרת
- נציג/ת רשות הטבע והגנים
- נציג/ת המשרד להגנת הסביבה
- נציגי ציבור

צוות חקלאות וסביבה

- נציגי רשויות מוניציפאליות במרחב
- נציג/ת היחידה הסביבתית
- נציג/ת החברה לחקלאות
- נציג/ת משרד החקלאות
- נציג/ת המשרד להגנת הסביבה
- נציגי ציבור

לצד המנהלת הרחבה מתכנים שלושה צוותי משנה נושائيים, אשר מתכנסים פעם בחודשיים או לפי הצורך בוחנים ומסננים פרויקטים לפיתוח בשטחים הפתוחים שלא דווקא צריכים לעלות במנהלת. בכדי לייעל

מנהלת הנחלים ושטחים פתוחים אינה גוף סטטוטורי אלא וולונטרי,
אך פועלת 19 שנה (מ 2005) ובעלת מעמד וחשיבות בקרב הועדה
המרחבית ובקרב הועדה המחוזית.

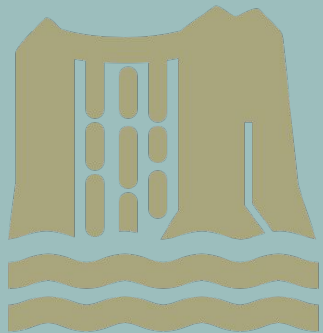
מסלול סטטוטורי: תכניות סטטוטוריות החלות בשטחים הפתוחים יבחנו
במסגרת דיונים מקדימים בוועדה המקומית בשיתוף עם מהנדסי המועצות
ורכז שטחים פתוחים. בדיונים אלה שם יוחלט האם להעביר את התוכניות
לדיון בצוות משנה רלוונטי או ישירות לדיון במנהלת שטחים פתוחים.

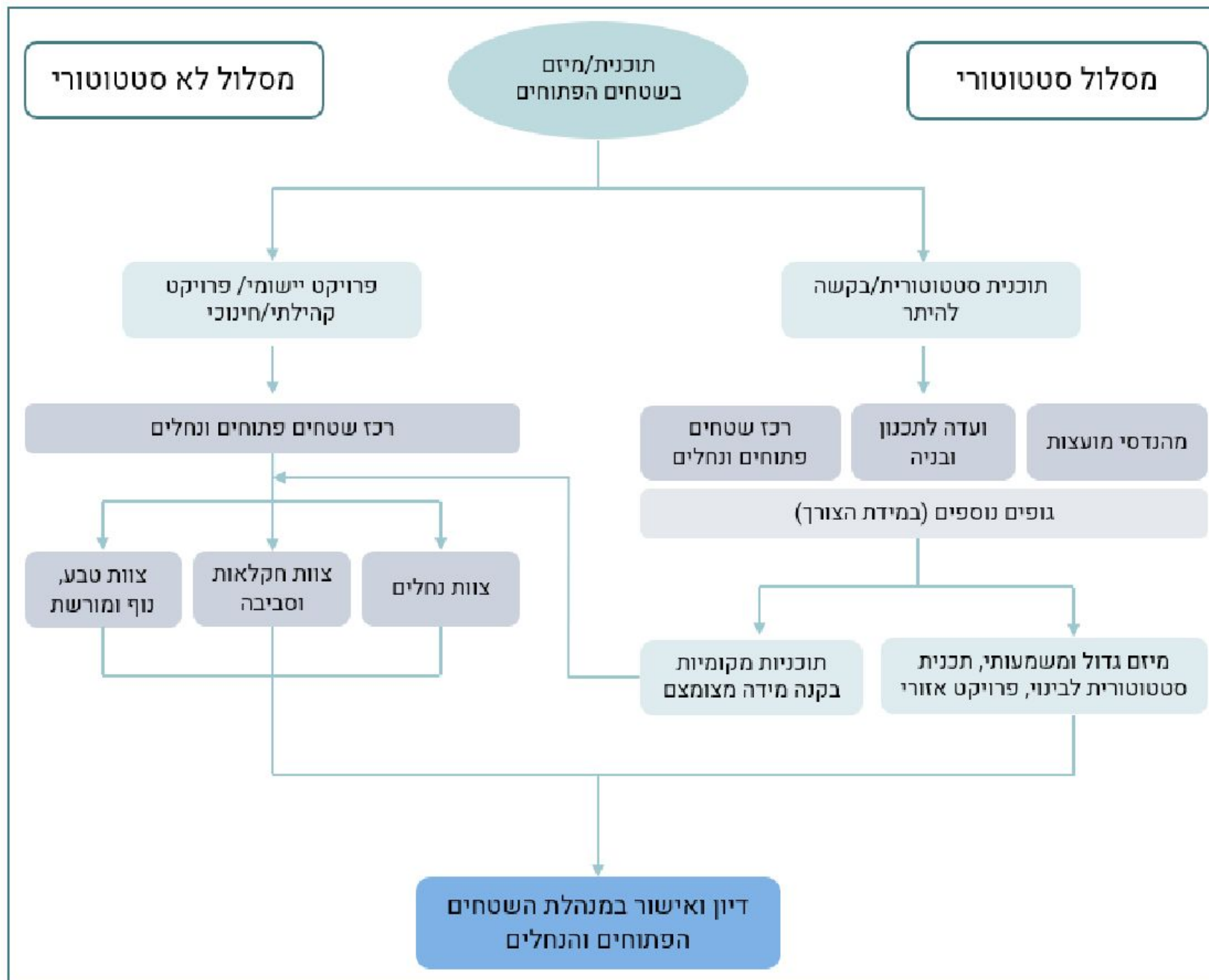
כל תכנית סטטוטורית המציעה בינוי או בקשה להיתר בנייה למיזם
משמעותי בשטחים הפתוחים, תוצג ותיבחן במנהלת השטחים הפתוחים
והנחלים, אף אם היא תואמת את הנחיות תכנית האב לשטחים פתוחים.

מסלול לא סטטוטורי: רכז השטחים הפתוחים ינתב תכניות ו/או מיזמים
לצוותי המשנה בהתאם לאופי הפרויקט.

במסגרת פעילות צוותי המשנה יבחנו ו/או יקודמו מגוון מיזמים
ופרויקטים בשטחים הפתוחים, הכוללים בין היתר פרויקטים יישומיים
כגון שיקום נחלים, פעולות ניקיון, פרויקטים קהילתיים חינוכיים עם
זיקה לשטחים הפתוחים, הגשת קולות קוראים ועוד.

סמכויות המנהלת

מה ניתן לראות היום בשטח בחלוף הזמן הרב?

ניהול – מנהלת נחלי מקורות הירדן פעילה, כל תכנית הקשורה למרחב הנחלים מובאת לדיון במנהלת.

פיקוח ואכיפה- נחקקו חוקי עזר מתואמים להמלצות תכנית LIFE - - תכנית האב לנחלים.

פקחים משותפים לרשויות המקומיות אוכפים באמצעות חוקי העזר.

תשתיות – הוקמו תשתיות קולטות קהל ומסדירות פעילות במשולש נחלי מקורות הירדן. התשתיות מותאמות

להחלטות ניהול הקהל שהתקבלו במנהלת.

בתמיכת קרן שטחים פתוחים ובביצוע של רשות ניקוז כנרת וקק"ל – מתקדמים תהליכים של הפיכת קטעי תעלות

הירדן לנחל, על כל המשמעויות.

השייט בנחל חרמון הופסק, ותחנות השייט בנחל שניר ובתעלת הירדן תחת פיקוח הדוק.

ישובים ועסקים – ויתרו על חלקת האלוהים הקטנה שלהם לאורך הנחלים לטובת הציבור.

תיירות – מנוהלת ומפוקחת בהתאם להמלצות תכנית LIFE - תכנית האב לנחלים.

חינוך- תוכנית שומרי הנחל- שת"פ רשות ניקוז כנרת, רט"ג והיחידה הסביבתית האזורית- מגני ילדים ועד סוף

סדר יום - מנהלת הנחלים והשטחים הפתוחים - ישיבה מספר 77

נתכנס ביום ב' 24.6.24 לישיבת מנהלת בשעה 12:45, סיום משוער 15:40.

המפגש יהיה היברידי: באגמון החולה, במרכז המבקרים, בקומה השנייה באולם עגור וגם בזום.

סדר היום

12:45 - התכנסות – קפה וכיבוד

13:00 - עדכוני שטחים פתוחים

כולל הצגת רעיון לפיילוט יישומי להתמודדות עם השלכת פסולת - נעמה לב, מנהלת המיזם הארצי לניקיון המרחב הציבורי.

1. 13:20 - אגף חדש במלון הגושרים ליד הנחל - אושרת בראון, אדריכלית א.ב. מתכננים.

2. 13:40 - תכנית מפעל מים להשקיה בגליל העליון ומורדות הגולן, קווי הולכה ומאגרים - ניצן דהן, מנכ"ל אגודת מים בגליל.

3. 14:05 - ניהול פארק המעיינות כדוגמא לניהול משותף עם מנהלת ייעודית – אלאור לוי, מנהל היחידה הסביבתית עמק המעיינות.

4. 14:35 - דיון אסטרטגי על אגרו-וולטאי במרחב - אורי בן הרצל ואריק בן מאיר, מיגל.

5. 15:10 - תכנית לביצוע בתעלת הביטחון, מתכנני צורנמל-טורנר, קק"ל.

סיום משוער 15:40

בברכה,

רון פלר והילה שגיא,

המועצה האזורית הגליל העליון